

terapeuty na psychoterapię, Pz 2002); L.A. Previn, O.P. John, *Personality. Theory and Research*, NY 1970, 2008¹⁰ (*Osobowość. Teoria i badania*, Kr 2002, 2011); J. Górniewicz, K. Rubacha, S. a uzdolnienia twórcze młodzieży. *Przegląd koncepcji i studium empiryczne*, To 1993; J. Janowska, *Samoaktualizacja w teorii i praktyce kształcenia nauczycieli*, Lb 1993, 2003³; P.O. Żylicz, *Samoaktualizacja a integracja moralna*, Wwa 1996; P.K. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Wwa 2003, 2011²; H. Gasiul, *Psychologia osobowości. Nurt, teorie, koncepcje*, Wwa 2006.

Tomasz Ożóg

SAMOREK STANISŁAW ks., ur. 15 VIII 1879 w Klementowicach k. Puław, zm. 14 VI 1966 w Nieliszu k. Zamościa, społ. działacz. Do seminarium duch. w Lublinie wstąpił 1896 i po odbyciu studiów filoz.-teol. przyjął 1902 święcenia kapł.; 1902-03 był wik. w Fajslawicach k. Krasnegostawu, 1903-05 w Mokrymlipiu, 1905-06 w Turobinie k. Biłgoraja, od 1906 w kościele pod wezw. Nawrócenia św. Pawła Apostoła w Lublinie; 1905-14 pełnił funkcję prezesa Kółka Rolniczego na Wrotkowie w Lublinie; był członkiem zarządu Związku Kat., a 1909 (po nawiązaniu kontaktu z M. → Godlewskim) objął patronat nad kołem → Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, które dzięki niemu m.in. założyło bibliotekę, rozwinęło działalność zapomogową, pokrywało koszty opieki lekarskiej swych członków (w części należących do jego rodziny), przyczyniło się do wprowadzenia 1917 8-godzinnego dnia pracy oraz wydawało 1917-21 pismo „Robotnik”; 1919 S. został administratorem, a nast. proboszczem w Nieliszu.

R. Hermanowicz, *Chrześcijański ruch zawodowy w Polsce 1918-1939*, R 1973; R. Bender, *Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich w Lublinie (1909-1918)*, RNS 3(1975) 153-159; tenże, *Společné inicitvány chrześcijańskie w Królestwie Polskim*, Lb 1978 (passim); S. Gajewski, *Společná działalność duchowieństwa w Królestwie Polskim 1905-1914*, Lb 1990, 83-84.

Ryszard Bender

SAMORÓDZTWO (łac. *generatio spontanea* samorzutne rodzenie się), powstawanie → organizmów żywych bezpośrednio z nieożywionej → materii, a nie z form rodzicielskich.

Przeświadczenie o s. powstało w wyniku błędnej interpretacji bezpośrednich → obserwacji spontanicznego i nagłego powstawania niższych zwierząt i roślin z gnijących lub martwych → substancji organicznych; s. traktowano jako fakt aż do czasów nowoż.; → Arystoteles usiłował wyjaśnić ten → proces (II), twierdząc, iż życie rodzi się ze „spalania” materii (jego bezpośrednim skutkiem jest zawsze „zgnilizna”), stanowiącego zasadę życia; ożywcze ciepło Słońca odgrywa tu rolę determinującą; s. Arystoteles tłumaczył za pomocą kombinacji 4 elementów i wpływu ciał niebieskich; zorganizowany → był jest wynikiem przekształcania się biernej masy organicznej, która dzięki swym dyspozycjom jest zdolna do przyjęcia wpływu ciał niebieskich (elementy czynne); od nich pochodzi *virtus seminale*, który zapładnia bierną masę ziemską, podobnie jak nasienie – zwierzęta; współdziałanie wpływu gwiazd i Słońca jest konieczne, gdyż nasienie samo w sobie nie jest skuteczne; obok pisarzy gr. również łac. byli przekonani o s. (np. → Lukrecjusz, → Wergiliusz).

Zwolennikami s. byli Ojcowie i Doktorzy Kościoła, którzy kierując się ogólnie przyjmowaną opinią, nie dostrzegali w niej żadnego argumentu przeciw wierze ani ujmę dla wszechmocy Bóżej; ich teoria s. różni się jednak od wcześniejszej; → Augustyn, interpretując Rdz, twierdził, że małe stworzenia zrodziły się wprost ze zgniłych, rozkładających się ciał, drzew czy owoców, choć ich → początek nie jest wyłącznym dziełem → natury; wszechmoc Stwórcy objawia się zarówno w bezpośredniej kreacji wszystkiego, co nas otacza, jak również w uporządkowaniu praw przyrody; potencjalna moc tych praw jest zdolna powołać do życia istoty mniej skomplikowane; wg Augustyna życie powstaje przez bezpośredni akt Stwórcy Boga (kreacjonizm) oraz spontaniczne zrodzenie się z martwej materii w wyniku procesów natury przewidzianych i podtrzymywanych przez Boga.

Idea s. była również przyjmowana w filozofii scholast.; → Tomasz z Akwinu podobnie rozwiązywał kwestię powstawania życia; zaprzeczając twierdzeniom → Awicenny, jakoby wszyst-

kie zwierzęta mogły zrodzić się przez naturalną kombinację pierwiastków, uznawał jednak, iż niektóre z nich mogą powstać w ten sposób; zasada determinująca proces s. jest wpływ ciał niebieskich, a u wypadku organizmów rodzących się z nasienia (a nie spontanicznie z materii nieożywionej) – *virtus formativa* zawarta w tym nasieniu; na początku wszystkich rzeczy zasadą czynną stworzenia było słowo Bóże, które wyprowadziło z pierwotnej i niezdeterminowanej materii wszystkie stworzenia „bezpośrednio” lub „potencjalnie” (akt twórczy Boga nie oznacza wyłącznie bezpośredniej kreacji).

W czasach nowoż. zwolennikami s. byli m.in.: A. Paré („nacocznie stwierdził” powstawanie żab z substancji wilgotnej), J.B. van Helmont (podał metody produkowania różnych jestestw żywych, np. myszy), G.L. → Buffon (wg niego organizmy składają się z drobnych, niewidzialnych „żywych cząstek organicznych”, na które mogą się rozpadać, a w odpowiednich warunkach z cząstek tych mogą powstać nowe organizmy), a nawet J.B. → Lamarck i E. → Haeckel.

Wielowiekowe przeświadczenie o s. jako pierwszy zakwestionował na bazie swojego doświadczenia W. Harvey; coraz dokładniejsze obserwacje rozwoju zwierząt i roślin osłabiały przekonanie o s., przeciwstawiając mu teorię homogenezy (istota żywa powstaje zawsze z organizmu żywego drogą naturalnego rodzenia); teoria s. została sfalsyfikowana (→ falsyfikacja) w XIX w. w wyniku → eksperymentów L. → Pasteura; ich wyniki usiłowano interpretować jako „dowód niemożliwości” powstania życia w warunkach pierwotnej Ziemi, gdyż doktryna s. przez bardzo długi czas pełniła rolę teorii wyjaśniającej genezę życia; idea powstania życia na pierwotnej Ziemi na drodze s. jest postulatem przyjmowanym obecnie przez przyr. teorie → abiogenezy.

Powstanie życia na Ziemi I, Wwa 1957; J.E. Strick, *Sparks of Life. Darwinism and the Victorian Debates over Spontaneous Generation*, C (Mass.) 2000, 2002; H. Harris, *Things Come to Life. Spontaneous Generation Revisited*, Oo 2002; J. Schummer, *The Creation of Life in Cultural Context. From Spontaneous Generation to Synthetic Biology*, w: *The Ethics of Protocells. Moral and Social Implications of Creating Life in the Laboratory*, C (Mass.) 2009, 125-142; A. Świeżyński, *Nowożytnie przemiany idei s.*, RF 57(2009) z. 1, 195-229.

Marian Wnuk

SAMORZĄD, ustalona prawem forma → władzy w dziedzinie zadań publ., powierzonej określonej społeczności lokalnej do samodzielnego zarządzania swoimi sprawami, zgodnie z zasadą subsydiarności (→ pomocniczości zasada).

Początkowo s. wyrażał się w wewnątrzgrupowej samoobronie, samopomocy i → solidarności oraz naturalnym rozwoju więzi społ.; formował się spontanicznie jako oddolne zjawisko społ. (s. wspólnotowy); idea i instytucja s. związana była z ideologiami pierwotnych państw, które bądź sprzyjały → wolności i samorządności jednostki, bądź pozbawiały ją swobody gosp. i kulturalnej; w → feudalizmie na podstawie → immunitetów i umów lokacyjnych, zawieranych z przedstawicielami poszczególnych stanów, powstawały z woli monarchy, a nast. panów feudalnych, stanowe korporacje samorządowe (→ korporacjonizm 1) o charakterze prywatnoprawnym; w → absolutyzmie monarchicznym rozpoczął się proces ograniczania, nast. likwidacji instytucji s. na rzecz nowoczesnej administracji opartej na zawodowym i hierarchicznie zorganizowanym aparacie urzędniczym; w → kapitalizmie s. istniał z woli państwa i pod presją → społeczeństwa; wypełniając zadania administracji terenowej, stał się instytucją prawa publ. łączącą system polit. i społ.-gosp.; 1802 w Paryżu powstała pierwsza izba handlowa, zrzeszająca kupców, przemysłowców i rzemieślników, która stała się wzorem dla in. izb, także rolniczych i rzemieślniczych; w ustroju socjalist. (→ socjalizm) s., początkowo traktowany jako konsekwencja zasady ludowładztwa oraz społ. własności środków produkcji, został zlikwidowany w myśl założeń planowania centr.; 1950 powołano tzw. rady nar., będące organem władzy państw., oraz s.: mieszkaniów, robotniczy, wiejski (kółka rolnicze, spółdzielnie), pełniące funkcje społ.; zmiany polit. i społ. doprowadziły w 80. i 90. latach XX w. w krajach Europy

TOWARZYSTWO
NAUKOWE
KATOLICKIEGO
UNIwersytetu
LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

ENCYKLOPEDIA

KOMITET HONOROWY

STANISŁAW KARDYNAŁ DZIWISZ
JÓZEF KARDYNAŁ GLEMP
ARCYBISKUP JÓZEF KOWALCZYK
ARCYBISKUP JÓZEF MICHALIK
ARCYBISKUP STANISŁAW BUDZIK
KSIĄDZ ANTONI DĘBIŃSKI
KSIĄDZ AUGUSTYN ECKMANN

KATOLICKI
UNIWERSYTET
LUBELSKI
JANA PAWŁA II

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI



RADA NAUKOWA

KATOLICKA

STANISŁAW WILK

Tom XVII

CZŁONKOWIE

REPUBLIKA – SERBIA

LESZEK ADAMOWICZ (Prawo kościelne), JÓZEF KASPEROWICZ (Sztuka religijna),
HENRYK KIEREŚ (Filozofia), ROLAND PREJS (Historia zakonów), STANISŁAW SIEDEN (Nauki społeczne),
STEFAN SZYMIK (Bibliistyka), HENRYK WASOWICZ (Geografia historyczna),
ANŻELM WEISS (Historia)

© Copyright by Towarzystwo Naukowe
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

STANISŁAW DABEK, FRANCISZEK DZIUBA,

LEONARD GÓRKA, ZYGMUNT HAJDUK, JÓZEF HERBUT,

BOŻENA IWASZKIEWICZ-WRONIKOWSKA, STANISŁAW JANECZEK,

JÓZEF JAPOLA, RYSZARD KAMINSKI, RYSZARD KAPINSKI, JÓZEF KRUKOWSKI,

STANISŁAW KULPACZINSKI, ANŻELM MARIANSKI, JERZY MISTUREK,

STANISŁAW NAPIÓRKOWSKI, MARIAN NOWAK, JAROSŁAW RÓŻAŃSKI,

MARIAN RUSECKI, ANTON TRONINA, MARIUSZ SZRAM,

IAN WALKUSZ, ZOFIA ZDYBICKA

KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II

ul. Główna 21, 20-016 Lublin, skr. poczt. 123

tel. 81 525 01 93, telefaks 81 524 31 77

e-mail: tekul@kul.lublin.pl, <http://kul.lublin.pl>

Dział Marketingu i Kolportażu tel. 81 524 31 71

Drukarnia „Tekst” s.j., ul. Wspólna 19, 20-344 Lublin

LUBLIN 2012

